

ВПЛИВ «ТЕМНИХ» РИС ОСОБИСТОСТІ НА ВИНИКНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

Проаналізовано проблеми професійного вигорання у працівників поліції, а також вплив тріади «темних» рис особистості на виникнення цього синдрому.

Ключові слова: професійне вигорання, працівники поліції, тріада «темних» рис особистості, макіавеллізм, неклінічний нарцисизм, неклінічна психопатія.

Стрімкі зміни у всіх сферах життя (соціальної, економічної, політичної), а також існуючі реалії (війнні конфлікти, терористичні акти, економічна нестабільність, високий рівень безробіття) негативно впливають на психічне здоров'я населення та погіршують психологічний стан суспільства як на території нашої країни, так і за її межами.

Як відомо, найчастіше синдром вигорання «вважає» представників різних соціономічних професій, де суб'єкт діяльності постійно залучений до проблем емоційно неблагополучного партнера. Особливу групу ризику становлять працівники поліції, оскільки їхня діяльність пов'язана з підвищеною відповідальністю, наявністю постійних стресових факторів, великим психоемоційним напруженням, ситуаціями, небезпечними для життя та здоров'я.

Незважаючи на велику кількість досліджень синдрому вигорання у працівників правоохоронних органів, вивчення тріади «темних» рис особистості поліціанта, а також аналіз взаємозв'язку складових рис тріади — макіавеллізму, неклінічного нарцисизму та неклінічної психопатії, і виникнення синдрому професійного вигорання залишається й досі поза межами наукових інтересів.

Історія вивчення тріади «темних» рис особистості розпочалася у середині 90-х рр. минулого сторіччя, коли Дж. МакХоскі висунув припущення про те, що показники неклінічної психопатії, неклінічного нарцисизму та макіавеллізму мають тісний кореляційний зв'язок.

Сам термін «темна тріада» увійшов до категоріального апарату психологічної науки лише на початку XXI ст., а саме — у 2002 р. завдяки дослідженню групи студентів під керівництвом Д. Полхуса та К. Вільямса. Властивості, що входять у тріаду, виявляють негативні зв'язки з показниками емоційного інтелекту, доброзичливості і чесністю — схильністю до обману (модель HEXACO). Можна припустити, що всі риси особистості, які становлять «темну тріаду», зачіпають

сферу взаємодії особистості із соціумом, міжособистісні відносини і ставлення до себе [1, 2].

Ця проблема стає надзвичайно важливою, коли йдеться про синдром професійного вигорання у працівників поліції [3].

Погляди сучасних дослідників не дають змогу скласти повноцінного уявлення про професійне вигорання від «негативних» особистісних характеристик, а саме такі особливості становлять значний науковий інтерес.

Метою цієї роботи є аналіз впливу «темних» рис особистості на виникнення професійного вигорання у працівників поліції.

Отже, розглянемо складові «темної тріади» більш детально.

Психопатія — сукупність стійких уроджених особливостей особистості, в основі яких лежать дисгармонія, неврівноваженість або нестійкість психічних процесів. Виявляється переважно неадекватною поведінкою, недостатністю соціальної адаптації і зазвичай не супроводжується вираженими психопатологічними розладами [4].

Нарцисизм — надмірна самозакоханість, а також відчуття власної надмірної важливості. За З. Фрейдом, це стан, при якому власне Его вибирається як об'єкт любові та поклоніння. Деякі прояви нарцисизму є у більшості людей, проте коли вони стають перебільшеними, то можуть бути одним із симптомів шизофренії, змін особистості або деяких інших захворювань [5].

Під макіавеллізмом особистості розуміють стійку характерологічну особливість, яка виявляється у схильності маніпулювати іншими людьми в міжособистісних відносинах для досягнення своїх суто егоїстичних цілей.

Важливо зазначити, що перше фундаментальне психологічне дослідження цієї проблеми було проведено у 1970-х рр. американськими дослідниками Р. Крісті й Ф. Гейс, які проаналізували трактат «Государ» італійського філософа Н. Макіавеллі та за допомогою контент-аналізу виокремили основні

переконавання та установки автора, на основі чого створили методика для діагностики макіавеллізму як сталої риси особистості [6].

Можна виділити три основні психологічні складові поняття «макіавеллізм»:

1) особливості поведінкової сфери та використання маніпулятивних технік у процесі міжособистісної взаємодії. Треба зазначити, що макіавелліст маніпулює завжди усвідомлено з метою досягнення власної вигоди, при цьому застосовує витончені техніки лестощів, обману, підкупу. Невипадково одне із значень цього терміна перекладається як «безсовісний»;

2) цинічне ставлення до інших людей як до слабких і залежних від соціального тиску. Макіавеллісти схильні ставитись до інших людей із підозрою, емоційно відчужено, орієнтуючись не на партнера, а на власну вигоду, яку вони можуть отримати від нього;

3) ігнорування соціальної моралі, коли вона заважає досягти бажаного результату [7].

Для визначення особливостей прояву синдрому професійного вигорання серед працівників правоохоронних органів, а також впливу тріади «темних» рис особистості на його виникнення нами було проведено емпіричне дослідження у кілька етапів. Вибірку становили співробітники поліції м. Дніпра та Дніпропетровської області. До контингенту обстежених увійшли 30 осіб (23 чоловіка та 7 жінок): оперуповноважені, слідчі, працівники ДПС, водії та ін. віком від 23 до 45 років (середній вік — 35 років), зі стажем роботи від 2 до 15 років.

У дослідженні було використано такі методики: «Діагностика рівня емоційного вигорання» В. В. Бойка [3]; для вивчення тріади «темних» рис особистості — «PEN» Г. Айзенка в адаптації А. Г. Шмельова (шкала психотизму) [8]; опитувальник «Нарцисичні риси особистості» Р. Раскіна, К. Холла та Дж. Зіммермана в адаптації О. А. Шамшикової, Н. М. Клепикової [9]; шкалу «Mach-IV» Р. Крісті, Ф. Гейса в адаптації В. В. Знакова [10].

Результати опитування опрацьовувались за допомогою використання *r*-лінійної кореляції Пірсона.

На першому етапі дослідження у більшості респондентів було діагностовано професійне вигорання 1–3-го ступенів за методикою В. В. Бойка. Розподіл обстежених за фазами професійного вигорання був такий: фаза напруження — 10% випадків; фаза резистенції — понад 30%; фаза виснаження — 20%.

Було визначено особливості прояву «темних» рис особистості за допомогою використання зазначеного інструментарію й отримано такі результати: наявність макіавеллізму діагностується у 80% опитаних, прояви неклінічної психопатії — у 15%, у свою чергу, прояви неклінічного нарцисизму спостерігалися у 25% працівників поліції.

Результати аналізу кореляційних зв'язків між показниками неклінічного нарцисизму та синдромом професійного вигорання у співробітників поліції

Синдром професійного вигорання	Показники нарцисизму	Показник кореляції
Фаза напруги	Грандіозне почуття самозначущості	0,03
	Заглибленість у фантазії	-0,22
	Віра у власну унікальність	-0,42*
Фаза резистенції	Потреба в постійній увазі та захопленні	0,14
	Очікування особливого ставлення	0,05
	Маніпуляція в міжособистісних відносинах	0,36*
Фаза виснаження	Відсутність емпатії	0,03
	Надзайнятість відчуттям заздрості	-0,04
	Зухвала поведінка	0,30

* Розбіжності статистично значущі при $p < 0,05$. Те саме у табл. 2.

Метою другого етапу дослідження було встановлення зв'язку між наявністю «темних» рис особистості та виникненням професійного вигорання в обстежених поліціантів. Обробка результатів дослідження відбувалася за допомогою використання *r*-лінійної кореляції Пірсона. Визначено певний статистично значущий кореляційний зв'язок між показниками синдрому вигорання та проявами макіавеллізму у працівників поліції (показник кореляції 0,61, $p < 0,01$).

Можна припустити, що співробітники правоохоронних органів, у яких діагностується наявність окремих симптомів або фаз професійного вигорання, схильні цинічно ставитися до суб'єктів своєї діяльності — з підозрою або емоційно відчужено; використовувати маніпулятивні техніки у процесі міжособистісної взаємодії задля досягнення власної мети.

Результати аналізу кореляційного зв'язку (за коефіцієнтом *r*-лінійної кореляції Пірсона) між показниками нарцисизму та загальним показником професійного вигорання представлено у табл. 1.

Отже, чим у співробітників поліції вище показник професійного вигорання, тим менше вони вірять у власну унікальність, у них відсутнє бажання бути зрозумілими лише тими людьми з оточуючого середовища, які мають високий статус у суспільстві. Водночас спостерігається позитивний

Таблиця 2

Результати аналізу кореляційних зв'язків між показниками неклінічної психопатії та фазами професійного вигорання у співробітників поліції

Методика «PEN» Г. Айзенка	Фази вигорання	Показник кореляції
Шкала психотизму (неклінічна психопатія)	Напруга	0,41**
	Резистенція	0,48*
	Виснаження	0,43**
	Загальний показник вигорання	0,44**

* Розбіжності статистично значущі при $p < 0,01$;** розбіжності статистично значущі при $p < 0,05$.

кореляційний зв'язок між показником професійного вигорання та бажанням маніпулювати в міжособистісних відносинах.

Результати дослідження показують, що прояви психопатії є характерними для кожної із фаз професійного вигорання працівників поліції (табл. 2). Це свідчить про те, що у них спостерігається виникнення нестабільного емоційного стану зі схильністю до афективного реагування та високий рівень психопатизації, який виявляється в імпульсивній поведінці та агресивному ставленні до соціального оточення.

Аналіз даних, отриманих у ході дослідження, дає змогу зробити такі висновки.

Незважаючи на зростаючу кількість досліджень синдрому професійного вигорання серед працівників поліції, ця проблема не втрачає актуальності й дотепер, що об'єктивно пов'язано з умовами та специфікою їхньої професійної діяльності.

Тріада «темних» рис особистості, до складу якої входить макиавеллізм, неклінічний нарцисизм та неклінічна психопатія, зачіпає сферу взаємодії особистості із соціумом, міжособистісні відносини і ставлення до себе.

Сучасні наукові погляди не дають змоги скласти повноцінне уявлення про професійне вигорання від «негативних» особистісних характеристик, тому вивчення «темних» рис особистості співробітників поліції є вкрай важливим.

Отримано статистично значущі результати між показниками тріади «темних» рис особистості та синдромом професійного вигорання у співробітників правоохоронних органів.

Перспектива подальшого дослідження передбачає більш детальне вивчення тріади «темних» рис особистості працівників поліції, а також створення диференційованих психопрофілактичних програм, розрахованих на зміцнення психічного здоров'я та профілактику виникнення синдрому вигорання у даного контингенту.

Список літератури

1. Jones D. N. Introducing the Short-Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits / D. N. Jones, D. L. Paulhus // *Assessment*.— 2014.— № 21 (1).— P. 28–41.
2. Аршава І. Ф. Вплив темних рис особистості на виникнення професійного вигорання спеціаліста / І. Ф. Аршава, А. В. Андрійченко // Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки; матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф., м. Київ, 29–30 листопада 2016 р.— К.: МЦНД, 2016.— С. 5–7.
3. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова.— 2-е изд.— СПб.: Питер, 2008.— 258 с.
4. Бурцев А. О. Возникновение и развитие понятия «психопатия»: отечественные и зарубежные исследования личностных расстройств в XIX столетии / А. О. Бурцев // *Личность в меняющемся мире: здоровье, адаптация, развитие*.— 2014.— № 3 (6).— С. 9–27.
5. Шамшикова О. А. Операционализация понятия «нарциссизм» в пределах психической нормы / О. А. Шамшикова, Н. М. Клепикова // *Мир науки, культуры, образования*.— 2011.— № 3.— С. 151–158.
6. Знаков В. В. Макиавеллизм: психологическое свойство личности и методика его исследования / В. В. Знаков // *Психологический журн.*— 2000.— № 5.— С. 16–22.
7. McHoskey J. Machiavellianism and personality dysfunction // *Person, and Individ. Diff.*— 2001.— Vol. 31, № 5.— P. 791–798.
8. Райгородский В. Г. Практическая психодиагностика. Методика и тесты: учеб. пособ. / В. Г. Райгородский.— Самара: Бахрах-М, 2002.— 672 с.
9. Шамшикова О. А. Опросник «Нарциссические черты личности» / О. А. Шамшикова, Н. М. Клепикова // *Психологический журн.*— 2010.— № 2 (31).— С. 114–128.
10. Знаков В. В. Методика исследования макиавеллизма личности / В. В. Знаков.— М.: Смысл, 2001.— 20 с.

ВЛИЯНИЕ «ТЕМНЫХ» ЧЕРТ ЛИЧНОСТИ НА ВОЗНИКНОВЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ У СОТРУДНИКОВ ПОЛИЦИИ

А. В. БАРАТЫНСКАЯ

Проанализированы проблемы профессионального выгорания у работников полиции, а также влияние триады «темных» черт личности на возникновение данного синдрома.

Ключевые слова: профессиональное выгорание, сотрудники полиции, триада «темных» черт личности, макиавеллизм, неклинический нарциссизм, неклиническая психопатия.

INFLUENCE OF «DARK» PERSONALITY TRAITS UPON PROFESSIONAL BURNOUT SYNDROME DEVELOPMENT IN POLICE OFFICERS

A. V. BARATYNSKA

The problem of professional burnout in police officers as well as the influence of «dark» triad upon burnout syndrome development in this group are analyzed.

Key words: professional burnout, police officers, «dark» triad, machiavellianism, nonclinical narcissism, nonclinical psychopathy.

Надійшла 24.10.2017